

Recenzja

pracy doktorskiej mgr. Dawida Lisa zatytułowanej *Skutki prawne związków partnerskich w świetle cywilnego prawa polskiego i prawa kanonicznego. Studium prawnoporównawcze*, Łódź 2022, s. 304 (mps) napisanej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Grzegorza Leszczyńskiego.

Rozumna natura człowieka kieruje go do racjonalnej obserwacji świata. Człowiek, jako jedyny wśród stworzeń, nie tylko podlega prawom, ale może prawo stanowić. O naturalnych siłach rozumu poznaje prawo naturalne, którym kieruje się we wzajemnych relacjach z innymi osobami oraz względem pozostałych stworzeń. Będąc z natury istotą społeczną nie pozostaje sam, ale dąży do realizacji określonych zadań w łączności z innymi.

Szczególne miejsce wśród relacji międzyludzkich zajmuje związek mężczyzny i kobiety, ukierunkowany na realizację stworzenia pomiędzy nimi szczególnej więzi emocjonalnej i realizację celów prokreacji. Śledząc historię cywilizacji można dostrzec różne konstelacje takich związków. Związki te, wynikające z prawa naturalnego, podlegały w poszczególnych społecznościach prawu stanowionemu i tak jest do czasów obecnych.

Tendencja rozwoju norm regulujących związki nazwane małżeńskimi, wskazuje na ich monogamiczny charakter obejmujący całe życie. Rzeczywistość jednak jest niejednorodna i dowodzi, że te związki nie zawsze są trwałe, ale rozpadają się. Jedna z tych osób łączy się z inną i tworzy nowy związek.

Człowiek i jego relacje międzyludzkie podlegają dwom sferom *sacrum* i *profanum*. Tak też i związki małżeńskie podlegały zarówno prawu stanowionemu przez społeczność, jak i prawom sakralnym.

Zagadnienie regulacji prawnych dotyczących związków małżeńskich i obok nich istniejących związków nieformalnych, stanowi przedmiot zainteresowania nauk prawnych. W tym nurcie zainteresowań umieścił swoje badania naukowe mgr Dawid Lis i pod kierunkiem znakomitego znawcy prawa ks. prof. dr. hab. Grzegorza Leszczyńskiego napisał pracę doktorską, która jest przedmiotem recenzji.

1. Temat i cel pracy

Inspirację do podjęcia tematu przedmiotowej pracy stanowiło kilka czynników. Wśród nich, jak stwierdzono we wstępie pracy, znajduje się „zgłaszanie zwłaszcza przez ugrupowania lewicowe projektów ustaw dotyczących legislacji związków partnerskich i

rosnąca liczba związków nieformalnych” (s. 9). Ponadto „chęć unaocznienia szeregu wątpliwości biorących swój początek w skutkach materialnych, faktycznych i prawnych tego typu relacji” (s. 10). Nie mniej ważnym faktorem jest też „teza przedstawicieli niektórych środowisk twierdzących, że brak uregulowania związków partnerskich jest przejawem wsteczności czy nawet dyskryminacji danej zbiorowości, która byłaby zainteresowana ich tworzeniem – jako alternatywy małżeństwa” (s. 10). Stąd Autor rozprawy podjął badania naukowe nad tym zagadnieniem, aby w pracy o charakterze porównawczym, dokonać zestawienia regulacji prawnych i kanonicznych, ukazując podobieństwa i różnice odnośnie do praw i obowiązków. Temat należy uznać za aktualny i zasadny, szczególnie w obliczu toczących się obecnie dyskusji w przestrzeni publicznej odnośnie do regulacji prawnych związków partnerskich. Już w tym miejscu należy stwierdzić, że treść pracy jest o wiele szersza niż to sugeruje brzmienie tematu, co należy uznać za niedoskonałość metodologiczną. Jako cel pracy Autor wskazał „zdefiniowanie cywilnych i kanonicznych skutków prawnych związku partnerskiego poprzez zestawienie tej instytucji z małżeństwem na zasadzie kontrastu i unaocznienie ograniczeń z tego wynikających” (s. 10). Nie wiadomo dlaczego Autor używa określenia „instytucja” dla związków partnerskich, skoro nie są ani w prawie cywilnym ani tym bardziej kanonicznym „ustanowione” (łac. instituo=ustanawiam)? Tym bardziej, że w pracy określa je jako związki faktyczne, a nie „konstrukcje prawne” (s. 11). Autor we wstępie zawarł kilka pytań, hipotez badawczych, na które na przestrzeni pracy próbował odpowiedzieć. Między innymi pytanie „Czy legalizacja związków partnerskich będzie skutkować określonymi zmianami w odniesieniu do prawa polskiego, w szczególności w odniesieniu do skutków określonych w poszczególnych gałęziach prawa i czy będzie miała wpływ na skutki kanoniczne związku dwojga osób w kontekście praw i obowiązków osób będących jednocześnie członkami Kościoła? Czy skutki te będą miały podobny wymiar czy też ich charakterystyka będzie zgoła odmienna?” (s. 11). Kolejne pytanie badawcze to „czy związki partnerskie powinny uzyskać wyższy poziom uregulowania w prawie polskim? (s. 11). Tak określone cele będą realizowane na przestrzeni pracy. Należy stwierdzić, że Autor konsekwentnie je realizuje. Tak więc zarówno temat, jak i cel pracy zostały wystarczająco uzasadnione i należy uznać je za zasadne i podkreślić aktualność opracowanego zagadnienia.

2. Treść rozprawy

Recenzowana praca doktorska składa się ze Spisu treści (s. 1-5), Wykazu skrótów (s. 6-8), Wstępu (s. 9-13), czterech rozdziałów, które stanowią główny korpus pracy.

Rozdział I *Instytucja małżeństwa w rozwoju kulturowym* (s. 14-65), gdzie, po krótkim wstępie, w pierwszym paragrafie przedstawiono *Instytucję małżeństwa w kulturach*

starożytnych (s. 14- 22), uwzględniając instytucję małżeństwa w kulturze Sumerów, starożytnym Egipcie, Grecji i Rzymie, w drugim paragrafie *Starotestamentalna wizja małżeństwa* (s. 23-30), w Księdze Rodzaju, księgach prorockich, sapiencjalnych oraz relację monogamii i poligamii w Starym Testamencie, w paragrafie trzecim *Instytucja małżeństwa w Nowym Testamencie* (s. 30-36) ukazano obraz małżeństwa w Ewangeliach, Listach apostoelskich oraz poddano analizie oryginalność nowotestamentalnej wizji małżeństwa, w paragrafie czwartym *Określenie małżeństwa w reformie soboru trydenckiego* (s. 36-49), gdzie ukazano poglądy na małżeństwo Lutra i Kalwina oraz trydencką odpowiedź na poglądy reformacji poprzez trydenckie rozumienie małżeństwa i Katechizm Rzymski, w paragrafie piątym *Współczesne określenie małżeństwa* (s. 50-62) przedstawiono nauczanie Soboru Watykańskiego II o małżeństwie oraz małżeństwo w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku oraz Katechizmie Kościoła Katolickiego, jako ostatni element struktury tego rozdziału znajdują się *Wnioski* (s. 63-65), gdzie sumarycznie przedstawiono wyniki analiz przeprowadzonych w rozdziale.

Rozdział drugi zatytułowany *Kanoniczne skutki związków partnerskich* (s. 66-136), gdzie po krótkim wstępie znajduje się paragraf pierwszy *Związki partnerskie w prawodawstwie poprzedzającym Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (s. 66-75) poddano analizie związki partnerskie w pierwszych wiekach istnienia Kościoła, liturgię kościelną, jako akt różnicujący małżeństwo i konkubinaty, średniowieczne rozumienie konkubinatu oraz związki partnerskie w świetle nauczania soborów, w drugim paragrafie *Podstawy prawne i teologiczne ograniczeń wynikających ze związków partnerskich w świetle współczesnego prawa kanonicznego* (s. 85-99) wskazano na normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Katechizm Kościoła Katolickiego, podkreślono godność osoby, związki „na próbę” w kontekście wierności małżeńskiej oraz związki partnerskie jako zaprzeczenie rodziny, w paragrafie trzecim *Sakramentalne skutki dla wiernego pozostającego w związku partnerskim* (s. 100-134) omówiono zagadnienia chrztu dziecka zrodzonego w związku partnerskim, gdzie wyszczególniono chrzest jako bramę sakramentów, konieczność udzielenia chrztu przez kapłana, chrzestnych, następnie przystępowanie do Komunii świętej z podkreśleniem godnego przyjmowania Komunii świętej, odmowę udzielenia Komunii świętej, kontrowersje odnośnie do odmowy udzielenia Komunii świętej, następnie świadek bierzmowania, znaczenie świadka bierzmowania, osobę żyjącą w związku partnerskim jako świadka bierzmowania, ograniczenia w życiu publicznym Kościoła, życie w grzechu jawnym, uczestnictwo w posłudze nauczania i wychowania, uczestnictwo w liturgii, natomiast we

Wnioskach (s. 135-136) zamieszczono sumaryczne zestawienie badań naukowych przeprowadzonych w rozdziale.

Rozdział trzeci *Historyczne podstawy unormowania związków partnerskich w polskim prawie cywilnym w kontekście unormowań międzynarodowych* (s. 137-187) w paragrafie pierwszym *Określenie związku partnerskiego i terminów pokrewnych w doktrynie* (s. 138-159) zawiera omówienie określeń związku partnerskiego w doktrynie prawa polskiego, doktrynie anglosaskiej, niemieckiej i francuskiej, w paragrafie drugim *Ewolucja poglądów na temat instytucji konkubinatu oraz związków partnerskich* (s. 148-159) ukazuje tę ewolucję w tradycji antycznej Egiptu, Grecji i Rzymu oraz tradycji średniowiecznej, paragraf trzeci *Historyczne podstawy istnienia związków partnerskich w politycznej sytuacji państwa polskiego* (s. 160-183) zawiera omówienie konkubinatu w okresie przedchrześcijańskim państwa polskiego, w okresie Piastów, rozbitcia dzielnicowego, w czasach jednoczenia się Królestwa Polskiego, Jagiellonów, Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w czasach zaborów, II Rzeczypospolitej i okresie ustroju socjalistycznego (1944-1989), następnie *Wnioski* (s. 184-189), gdzie zawarto zestawienie wyników badań prowadzonych w rozdziale.

Rozdział czwarty *Skutki prawne związków partnerskich w porządku polskiego prawa cywilnego* (s. 188-241) w paragrafie pierwszym *Ewolucja sytuacji politycznej w Polsce po 1989 roku w kontekście rozumienia związku partnerskiego* (s. 189-199) zawiera omówienie sytuacji politycznej w Polsce po wyborach w 1989 roku oraz pierwsze próby zdefiniowania związku partnerskiego w ustawodawstwie Rzeczypospolitej Polskiej, w paragrafie drugim *Zagadnienie i istota umowy konkubenckiej* (s. 200-205) zawiera omówienie umowy konkubenckiej i jej skutków, prawo do spadku (partnera i potomstwa), czasowe i trwałe ustanie związku partnerskiego oraz skutki, w paragrafie czwartym *Skutki trwania w związku partnerskim* (s. 210-234) przedstawiono prawo do własności, stosunek prawny osób żyjących w związkach nieformalnych do potomstwa, gdzie omówiono umowę konkubencką, unormowania ustawowe, klauzulę troski o dobro dziecka, prawa i obowiązki takich osób w obrębie danin państwowych, odpowiedzialność ich z tytułu zawartych umów, trwanie w dotychczasowym związku małżeńskim, dawstwo partnerskie, stosunek najmu, proporcje w pozycji cywilnoprawnej oraz przysposobienie małoletniego w związku partnerskim, we *Wnioskach* (s. 235-241) dość obszernie zestawiono wyniki badań naukowych przeprowadzonych w rozdziale. W *Zakończeniu* (s. 242-249) zestawiono wyniki analiz prowadzonych na przestrzeni całej pracy.

W pracy znajduje się *Bibliografia* (s. 250-301) podzielona na Źródła, gdzie umieszczono źródła prawa polskiego i międzynarodowego, źródła prawa kanonicznego,

orzeczenia i źródła internetowe oraz Literaturę, podzieloną na literaturę cywilistyczną i międzynarodową. W pracy znajduje się również streszczenie w języku angielskim *Summary* (s. 302-304).

3. Ocena pod względem formalno-metodycznym

Praca składa się ze spisu treści, który został starannie i zgodnie z wymogami metodologii ułożony. Wykaz skrótów ułożony został w porządku alfabetycznym. Jest jednak mało przejrzysty z powodu braku zdystansowania skrótów od ich rozwinięcia. Drugi werset rozwinięcia skrótów nie powinien występować bezpośrednio pod skrótem, gdyż w wielu wypadkach wprowadza to zachwianie wizualne porządku alfabetycznego skrótów.

Wstęp został skonstruowany w nieco nowatorski sposób. Po dość obszernym uzasadnieniu tematu i wskazaniu celu pracy, zwykle umieszcza się stan badań nad przedmiotowym zagadnieniem. W wypadku tej rozprawy stan badań został wskazany na końcu wstępu. Wymienione zostały publikacje i autorzy, ale bez opisu bibliograficznego. Umieszczenie stanu badań w takiej formie i w tym miejscu wstępu należy uznać za błąd metodologiczny.

We wstępie wskazano również metodę formalno-dogmatyczną, którą Autor posłużył się w pracy. W rzeczywistości została zastosowana również metoda historyczna i historycznoprawna, które nie zostały we wstępie wymienione. Zastosowanie czasu przeszłego we wstępie (s.12) należy uznać za błąd. Porządek układu prezentowanych zagadnień jest logiczny zarówno w wymiarze układu rozdziałów, jak również wewnątrz rozdziałów. Układ rozdziałów jest odmienny w stosunku do sformułowania tematu. W temacie wymieniane jest cywilne prawo polskie jako pierwsze, natomiast prawo kanoniczne po nim. W układzie rozdziałów natomiast jest odwrotnie. W rozdziale drugim analizowane są kanoniczne skutki związków partnerskich, a w następnych rozdziałach prawo cywilne.

Wątpliwości budzi brzmienie tytułu rozdziału drugiego *Kanoniczne skutki związków partnerskich*. Prawo kanoniczne nie dopuszcza takich związków, to nie jest konstrukcja prawa kanonicznego. Nie można więc mówić o skutkach takich związków w prawie kanonicznym. Wydaje się, że Autor potraktował takie sformułowanie jako skrót myślowy. To nie są skutki, ale sposoby traktowania takich związków przez prawo kanoniczne. Z jakich dóbr duchowych Kościoła prawo kanoniczne nie pozwala korzystać takim osobom.

Należy podkreślić obszerny zakres treściowy opracowania. Wynikła stąd konieczność syntetycznego, w niektórych partiach wręcz pobieżnego, ujęcia poszczególnych zagadnień, szczególnie w aspekcie historycznym. W treści pracy jest znacznie więcej zagadnień niż to zostało sformułowane w brzmieniu tytułu. Autor porusza się dosyć nieporadnie w

podejmowanych zagadnieniach z zakresu biblistyki i ogólnie teologii (s. 54 stwórcą małżeństwa jest Bóg). Należy wyrazić uznanie dla odwagi Autora w aspekcie uwzględnienia tak głęboko w historię sięgających źródeł przedmiotowego zagadnienia. Podobna sytuacja ma miejsce odnośnie do zagadnień kanonistycznych. W tym obszarze Autor porusza się swobodniej, chociaż zaznacza się również brak kierunkowego wykształcenia. Byłoby ono w takich wypadkach bardzo przydatne. Wydaje się, że Justynian miał rację wydając w 535 roku nowelę nakazującą prawnikom świeckim znajomość także prawa kanonicznego. Byłoby to tym bardziej pożądane w takich wypadkach, jak przedmiotowa praca, mająca charakter interdyscyplinarny.

W pracy zostały użyte liczne teksty w języku łacińskim, co jest oczywiste dla prac z zakresu nauk prawnych czy tym bardziej kanonistycznych. Ujawniły się jednak trudności Autora w stosowaniu zwrotów w języku łacińskim „non fir inuria” s. 11, „ignorantia legit” s. 11, „matrimonium legitium” s. 20, „contumernium” s. 21, „licea secundo gradu” s. 42 przyp. 154, „nova collection” s. 46 przyp. 221, „interbaptizados” s. 56, „conjugium” s. 67, „commisctio” s. 70, „Nihil Superfuluum Esse” s. 72 przyp. 349, „eiiciendam concubinam...vulgo regalo” s. 83, „iuvenes et puellae” s. 84, „sensu stricte” s. 138, „divini et humani iures communicatio” s. 153, „sensu stricte” s. 153, „Sine patri filii” s. 154 przyp. 761, „matrimonium dignitas” s. 155, „Concubinatus poenis gravissimus punitur cum adulteris concubinariis publicae vivunt” s. 160, „patriae potestas” s. 166, „Ordo nuptiarium” s. 169, „Dekret Tamtetsi” s. 170, „sensu stricte” s. 193, „sensu stricte” s. 196. Dziwi to tym bardziej, że tekst w języku polskim został bardzo dobrze, wręcz bezbłędnie zredagowany.

W tekście pracy pojawiają się niedoskonałości fleksyjne i stylistyczne, jak „W opinii struktury społecznej traktował ją jako podstawową formę zrzeszenia monogamiczną” s. 14, „Komentarze, które powstały spod jego pióra” s. 38, „Dla większość ludzi” s. 41, „nie można małżeństwie powiedzieć” s. 42, „Zagadnieniem wymagających” s. 61, „Różnice biologiczne, przeciwko którym człowiek współcześnie się sprzeciwia, są podstawą rodziny i społeczeństwa” s. 86, „rozwiedzionym żyjącym związkach partnerskich” s. 113, „według Grzegorza z Toursa” s. 158, „do współwłasność” s. 211, „władzy rodzicielskiej wobec drugiej partnera” s. 236.

Użyto również kilku zwrotów o charakterze kolokwialnym „stawać na ślubnym kobiercu” s. 69, „porządek stworzenia przetrwał, został on poważnie nadszarpnięty” s. 94, „daje znać innym ludziom” s. 98, „umowy z wszelkiej maści podmiotami trzecimi” s. 226.

Błędem jest także odwoływanie się Autora do wewnętrznych partii tekstu, jak „Jak wskazałem wcześniej” s. 120 przyp. 609, „co przedstawione zostanie w kolejnym rozdziale

pracy” s. 136, „co zostanie przedstawione w rozdziale Iv” S. 138, „ - jak już opisałem –,” s. 165, „jak wspomniałem we wstępie” s. 191, „które to kwestie zostaną opisane w kolejnych podrozdziałach” s. 201, „zostaną opisane poniżej” s. 202.

W pracy naukowej nie ujawnia się podmiot opracowania, tymczasem Autor rozprawy czyni to dość często „chciałbym zastanowić się” s. 14, „jak już wskazałem” s. 22, „Dociekania ... doprowadziły mnie do kilku wniosków” s. 36, „mojej pracy skoncentruję się na tym kluczowym zagadnieniu” s. 65, „Przedmiotem mojego zainteresowania” s. 66, „uznałem” s. 135, „Finalnie odniosłem się także” s. 136, „Najpierw jednak przedstawię” s. 174, „czyniłem to w kontekście związków nieformalnych” s. 188, „chronione są, moim zdaniem,” s. 235. Stąd w wielu miejscach pracy można odnieść wrażenie, że Autor pisze raczej esej niż pracę *stricto* naukową. Niepoprawną datę odbywania się Soboru Laterańskiego V (1512-1563) s. 76, można uznać za pomyłkę Autora, ponieważ poprawna data to 1512-1517.

Pomimo tych uchybień, należy podkreślić, że praca, jako całość, została napisana poprawnym, naukowym językiem, właściwym dla dyscyplin nauki prawne i prawo kanoniczne. W sposób bardziej niż zadowalający Autor zredagował przypisy. Okazał dobrą znajomość warsztatu naukowego. Wykazał się wręcz pedanterią w warstwie redakcyjnej. W zasadzie nie ma błędów literowych.

4. Wykorzystanie źródeł i literatury

Praca ma charakter interdyscyplinarny. Stąd wynikało szerokie spektrum zarówno źródeł, jak i literatury z zakresu obu dyscyplin. Autor wykazał się dobrą znajomością zarówno źródeł, jak i literatury przedmiotu. W sposób właściwy wykorzystał je w pracy. We właściwym stopniu wykorzystał teksty Pisma św., które stanowi konstytutywne źródło dla prawa kanonicznego. W niezwykle wnikliwy sposób wykorzystał źródła prawa polskiego i międzynarodowego, a także źródła prawa kanonicznego, zarówno prawa powszechnego, jak i prawa polskiego, podobnie orzeczenia sądowe. Wykaz wykorzystanej literatury, która została umieszczona na stronicach 258-301, wskazuje na szeroką erudycję Autora. Ze znanstwem przedmiotu i dużą dozą swobody Autor posługuje się literaturą zarówno jednej, jak i drugiej dyscypliny.

5. Ocena merytoryczna rozprawy

Prace interdyscyplinarne, ze swojej natury, wymagają szerokiej znajomości dyscyplin, które stanowią przedmiot opracowania w zakresie danego tematu. Metoda prawna jest wspólna w wypadku nauk prawnych i prawa kanonicznego, stąd mimo różnic dla źródeł prawa obu tych dyscyplin, metoda jest ta sama. Stanowiło to ułatwienie dla Autora

opracowania, ale jednocześnie wprowadziło konieczność dogłębnej analizy zagadnienia związków partnerskich, zarówno w jednej, jak i drugiej dyscyplinie. Dodatkowo Autor ukazał w aspekcie historycznym rozwój tych faktycznych związków. To pogłębiło wartość opracowania.

Dynamika życia i problemów wynikających z naturalnego rozwoju relacji międzyludzkich, jak też rozwoju całych społeczeństw i prawa, wywołują w wielu aspektach trudności dla procesów legislacyjnych. Autor wskazał na wiele warstw, które tworzą relacje międzyludzkie. Fundamentalny aspekt związku mężczyzny i kobiety został określony w momencie stworzenia, co Autor wykazał w swojej pracy. Podkreślił ten istotny wymóg, że „Prawo naturalne, boskie (kościelne) i państwowe nie mogą stać ze sobą w sprzeczności” s. 64, a „Prawo naturalne powinno być uzupełniane przez dwa pozostałe” s. 65. W pracy utrzymywany jest ten nurt badań i rozumowania. Dlatego tak wiele miejsca pozostawiono dla ukazania instytucji małżeństwa zarówno w prawie kanonicznym, jak i cywilnym polskim. Na jasnym tle tej instytucji prawa zarówno Boskiego, jak i ludzkiego przeprowadzone zostały badania w aspekcie relacji do niej związków partnerskich. Na tle instytucji małżeństwa zostały wykazane te elementy związków partnerskich, które je różnicują względem małżeństwa. Ukazanie instytucji małżeństwa w procesie rozwoju historycznego i dodatkowo w różnych cywilizacjach wskazało na zasadnicze podobieństwa i motywowane kulturowo różnice. Rozumienie małżeństwa w chrześcijańskiej cywilizacji ukazało jej priorytetowy charakter. Autor z wielką starannością i wnikliwością ukazał w pracy z jakich dóbr duchowych chrześcijaństwa nie mogą korzystać ci, którzy pozostają w faktycznych związkach, które nie mogą stanowić małżeństwa.

Szerokie spektrum określenia związku partnerskiego, jakie zawarł w rozdziale trzecim, gdzie dla ukazania różnic i podobieństw uwzględniono tradycję antyczną, średniowieczną, anglosaską, niemiecką i francuską oraz polską, posłużyło do pogłębionej analizy naukowej tego faktycznego związku. Przedmiotowe zagadnienie przedstawił w rzeczywistości historycznej, jak też ukazane zostały wpływy polityczne poszczególnych ugrupowań, które mają różne odniesienie do związków partnerskich. Autor osadził ten problem w aktualnej rzeczywistości naszego państwa. Jako egzemplifikację związków partnerskich wziął pod uwagę konkubinaty. W aspekcie polskiego prawa cywilnego ukazano możliwości prawne, a także prawne relacje funkcjonowania takiego związku. Wykazano, że istniejący w państwie polskim porządek prawny pozwala na rozstrzyganie różnych sytuacji, w których może znaleźć się mężczyzna i kobieta żyjący w takim związku. Analizy naukowe, którym poddano w opracowaniu przedmiotowe zagadnienie wykazały, że zarówno w systemie prawa

kanonicznego, jak i cywilnego prawa polskiego, faktycznie istniejące związki mężczyzny i kobiety, mimo, że nie mogą być zrównane z instytucją małżeństwa, z różnych przyczyn, to oba systemy otaczają je możliwą dopuszczalną opieką.

Autor podjął w opracowaniu niezwykle trudny temat, jednak sposób jego realizacji wskazuje, że posiada on bardzo dobre zarówno merytoryczne, jak i metodologiczne przygotowanie. W ten sposób powstało pogłębione i kierunkujące na przyszłość dojrzałe opracowanie przedmiotowego zagadnienia. Rozprawa dowodzi zdolności Autora do prowadzenia badań naukowych i prezentowania ich w formie publikacji. Autor wykazał się nie tylko szeroką erudycją, przedmiotową kompetencją, ale również umiejętnością wyciągania logicznych wniosków i prezentowania ich w strukturze pracy. Swoboda, z jaką porusza się w materiale źródłowym, jak też w literaturze, dowodzi istnienia u niego tej dobrej cechy, jaką stanowi ciekawość poznawcza, która często prowadzi do pasji naukowej. W ten sposób powstało cenne opracowanie w literaturze polskiej, zarówno cywilistycznej, jak i kanonistycznej, przedmiotowego zagadnienia.

6. Konkluzja

Badania naukowe przedstawione w rozprawie stanowią dowód na to, że analizy interdyscyplinarne prowadzą do wartościowych dla rozwoju nauki efektów. Prezentowana rozprawa stanowi istotny wkład w pogłębienie tego nurtu badawczego. Jest to praca dojrzała, zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa mgr. Dawida Lisa spełnia wymogi prawa odnośnie do prac doktorskich zawarte w art. 13 *Ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003* (Dz. U. Nr 65 z 2003 r. poz. 595 z późn. zm.) i w związku z tym wnoszę do Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki prawne o dopuszczenie go do dalszych etapów przewodu doktorskiego.



Ks. prof. dr hab. Krzysztof Burczak

Lublin, dnia 7 września 2022 r.